

**GUNARS
JANOVSKIS**
SŌLA

ZVAIGZNE

821.174-3
Ja 596

Vāka dizaina un ilustrācijas autore
Krista Jūlija Kreišmane

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs.
Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta
izmantošana ir autortiesību pārkāpums.
Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta
atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Gunars Janovskis
© Izdevums, mākslinieciskais noformējums, Apgāds Zvaigzne ABC, 2019
ISBN 978-9934-0-8122-4

Knutu Hamsunu lasot, es tādu vienmēr biju iedomā-
jies Sirilundas Maku.

Misters Vainraits bija vīrs ap piecdesmitiem. Drusku
iesirmiem deniņiem, dižciltīgā seju un tikko nomanāmu
vēderiņu. Viņam praktiski piederēja Sōlas sala ar tās simt
septiņdesmit iedzīvotājiem, prāvo viesnīcu, veikalu un
diviem zvejas kuteriem.

Kad es biju izteicis savu vēlēšanos pie viņa strādāt, viņš
mani asi nopētīja un noprasīja, vai protu airēt un vadīt
traktoru. Es teicu, ka jā. Tad viņš piegāja logam un pamāja.
Priekšstrādnieks bija palicis pagalmā nogaidīt manas
audiences rezultātus. Strādnieks viņiem bija vajadzīgs,
to es biju uzzinājis laikus. Citādi man nebūtu bijis nozī-
mes maksāt par motorlaivu, kas mani pārveda tās četras
piecas jūdzes, kas Sōlu šķīra no cietzemes. Priekšstrād-
nieks klusi, kā nobijies ienāca kantorī, un Vainraits viņam
teica, ka esmu pieņemts. Par paligstrādnieku. Parastā
algu likme. Tas viss. Viņš apsēdās pie sava rakstāmgalda
un sāka šķirstīt papīrus. Varbūt viņš nemaz tik aizņemts
nebija un tikai izlikās, lai atstātu iespaidu. Es gribēju ko
sacīt, gribēju pateikties, bet mana angļu valoda vēl nebija
tik tekoša. Man vienmēr vēl nācās mazliet apdomāt, ko
gribēju teikt, un tad es pamanīju, ka priekšstrādnieks man
zīmīgi meta ar aci un virzījās uz durvju pusi. Es sapratu.

Priekšistabā mēs pagājām garām tieši nešpetni glītai
sekretārei, kas samtaini klusi klabināja rakstāmmašīnu.

Ārā pagalmā priekšstrādnieks Freds man piebikstīja ar elkoni un atkal piemiedza aci:

– Boss nemil, ka ar viņu daudz runā. Vai redzēji Normu?

– To pie rakstāmmašīnas?

– Jā. Vai nav skaistule, ei? Bet tu uz viņu aci labāk nemet. Tā nav tev.

Viņš tā aizdomīgi nosmējās, it kā šai lietā zinātu ko vairāk un tikai negribētu to teikt.

Līdz pusdienām, kuras ēdām kopīgi viesnīcas virtuvē (protams, tikai vieninieki), man bija atļauts iekārtoties kalpotāju galā. Te vesela rinda numurētu durvju veda garā gaitenī. Manējās bija pašā galā ar logu uz ziemeļiem un uz pagalmu. Viesnīcas fasāde bija vērsta pret dienvidiem un jūru.

Bet bija jau labi arī tā.

Pusdienās es satiku pārējos kalpotājus. Bez saimnieces, kuras vīrs bija Freds, te vēl strādāja prāvs bariņš ļaužu. Pēc viņu apģērbiem un dažādām smakām, kas no tiem nāca, varēja apmēram spriest, ko kurais darīja. Vairākas jaunas meitenes, kas laikam bija apkalpotājas viesnīcā, smējās un ķiķināja vienā gabalā. Man pretī sēdošie vīri, kas varēja būt dārznieks, galdnieks un mašīnists, ēda klusēdami un drūmi, vienmērīgi maldami ne pārāk garšīgo ēdienu. Mans blakussēdētājs manāmi oda pēc zivīm.

Savā prātā es nodomāju, ka mana ierašanās šai salā gan būtu varējusi radīt zināmu ievēribu, vismaz kalpotāju galā, jo jauns strādnieks taču netika pieņemts katru dienu. Bet īsti angļiskā garā, kas katru izbrīna vai – pasargi mūs! – satraukuma izrādīšanu uzskata par neaudzinātības pazīmi, neviens par mani nelikās zinīs. Arī saimniece,

kas man pasniedza ēdienus, darīja to kā garlaikodamās un uzsmaidīja man atņirgtiem zobiem tikpat neizteiksmīgi un tukši kā visiem pārējiem.

Kad bija padzerta neiztrūkstošā tēja, izpīpēta cigarete un cēlāmies un devāmies ārā, mans kaimiņš – zivju vīrs – kā garāmejojot ieteicās:

– Mans vārds ir Ričards. Kāds tavs?

– Arturs, – es atteicu.

– Vai tu esi no Polijas?

– Nē. No Baltijas valstīm.

– Ou! – Ričards gari novilka un piešķieba galvu.

Tad Freds man pamāja sekot un mēs aizgājām uz mašīnu nojumi, kas atradās labi patālu no viesnīcas, lai viesus netraucētu motoru rūkoņa. Te stāvēja dažādas lauksaimniecības mašīnas, kūlišu sējējs, salmu prese, kultivators un vairāki traktori. Laimīgā kārtā tie bija mani vecas paziņas – Fordsoni, uz kuriem kādu gadu bija strādājis lielā fermā Linkolnas apvidū.

– Vai tiksī ar šo galā? – prasīja Freds.

– O jā! Viegli.

– Nu tad izbrauc to ārā, un pieliksim ecēšas.

Tas neprasīja daudz laika. Freds man izstāstīja ceļu, gan vairāk ar rokām un žestiem, jo motora rūkoņu bija grūti pārkliegt, un es biju gatavs braucējs. Bet tad Freds man lika apturēt traktoru.

– Es redzu, ka tu neesi bijis īsts fermeris. Tā tak tu nosalsi.

Viņš nojumē sameklēja virves galu un man to pasvieda.

– Apsien šo ap vēderu. Re! Tā kā man. Būs siltāk.

Es zināju gan, ka virve ap vēderu manāmi palīdz, bet jaunā vieta un jaunais darbs turēja mani tādā kā

satraukumā, un man tas pavisam bija izgājis no prāta, ka strādājot varētu kļūt vēsi.

– Pagaidi, gandrīz būtu aizmirsis. Tu te nebūsi vienīgais latvietis. Mums te vēl viens strādā uz zvejas kuģa. Rīt tam vajag būt atpakaļ no jūras. Tad jau satiksi.

– Kā viņu sauc?

– Kas jūsu vārdus var izrunāt! To zina tikai Norma, jo viņa aplēš algas. Es viņu saucu par Džonu. Nu, brauc vien!

Es iedarbināju motoru un izbraucu uz ceļa, bet Freds, brīdi manī noraudzījies, aizgāja atpakaļ uz viesnīcu.

Traktors viegli ripoja pa gludeno ceļu, un es jutos īsti pacilāts savā prātā.

Esmu mazliet mānīcīgs no dabas. Es bīstos trīspadsmītā un septiņpadsmitā datuma, un piektdiena jau no laika gala ir mana neveiksmju diena. Bet šodien bija trešdiena un ceturtais aprīlis un man gāja no rokas. Biju dabūjis darbu tieši tādā vietā, kur es jau sen biju vēlējies kādu laiku dzīvot, man bija jumts virs galvas un klāts galds ēdienu reizēs. Un tagad manās rokas bija traktora četrdesmit pieci zirgi un gluds ceļš zem riepām.

Pa gabalu jau varēja saskatīt lielu ozolu, aiz kura – kā Freds bija teicis – sākās mans ecējamais lauks, kad man aiz muguras spalgi iekaucās mašīnas taure. Es piegriezu ceļa malā, un garām pabrauca pats Vainraits glītā, jaunā konsulā, sveicienam divus pirkstus piemiedzams cepures malai.

Lūk, tā vajadzēja sveicināt: divi pirkstiem. Priekšstrādnieku Fredu viņš droši vien sveicināja ar trim. Grūti bija iedomāties, kādi ievērojamāki vīri vēl te varētu dzīvot. Tik mazā salā nevarēja būt ne ārsta, ne mācītāja, ne aptiekāra, ne arī kārtībnieka. Varbūt uzņēmuma grāmatvedis? Vai arī kuģu kapteiņi jeb – kā viņus šē sauca – skiperi? Tiem

un tāpat viesnīcas turīgākiem viesiem viņš droši vien pamāja ar visu roku.

Bet diez kā viņš sveicināja Normu? Vai cēli platmali noceldams? Vai arī tāpat pa angļu modei, rokām bikšu kabatās atslēgas žvadzinādams? Bet beigu beigās man gar to nebija nekādas daļas.

Netālu aiz ozola ceļa malā stāvēja satrunējuši vārti. Aiz tiem sākās mans ecējamais lauks. Brīdi noraudzījos pakaļ Vainraitam. Diez uz kurieni gan šis ceļš veda tālāk? Starp kokiem, kuros skaļi ķerca vārnas, manija vairākus māju jumtus un baznīcas torni bez smailes, kas drīzāk atgādināja cietoksni. Varbūt uz ostu, jo tālāk pa labi manija bāku. Bet gan jau ar to visu iepazīšos vēlāk.

Kad uzbraucu uz lauka, vesels bars kaiju pacēlās gaisā un, spalgi klieudzot, sāka riņķot man virs galvas. Spirtajā pavasara vējā varēja manīt jūras tuvumu.

Lauks nebija pārāk liels, varbūt piecus vai, augstākais, sešus akrus, zeme smilšaina un oļu pilna. Tādu bija viegli strādāt. Es nolaidu zemē ecēšu un patikā vēroju, kā tā kā simts pirkstiem tvarstīja un grābāja zemes pikas un aiz sevis atstāja gludu un līdzenu lauka strēmeli.

Ecēšana ir vienmuļš darbs, kas neprasa nekādas lielas uzmanības. Kad biju laukam apbraucis apkārt vairākas reizes, varēju sākt vērot apkārtni un nodoties pats savām domām.

Šogad bija agrs pavasaris. Kaut arī jūras vējš bija ass, pret sauli pagrieztais vaigs stingri manija tās siltumu. Zeme bija krietni apžuvusi. Kailajos kokos manija dažādus putnus, kas lēkāja un laidelējās pa zariem un viens otru trenkāja, un, pēc knābju plātišanas spriežot, arī čivināja, vīteroja vai kaut kā citādi trokšņoja un izkiedza savu prieku, tikai traktora troksnī es to nevarēju dzirdēt.

Savādi sākās pavasaris Anglijā. Tas neatnāca tik strauji kā mūsu dzimtenē. Reizēm šķita, ka šie visi četri gadalaiki būtu sajukuši, tikai dažās dienās ņēma pārsvaru viens un tad atkal otrs. Zemkopim te bija vieglas dienas. Art varēja visu cauru gadu, un sēšanai bija laika veselus deviņus mēnešus – no septembra līdz maijam.

Cik daudz savādāk gan nāca pavasaris mūsu pusē. Pa ledu un sniegu tas atbrīda kādu nakti un klusi pieklauvēja pie rūts ar sasalušu, sarmotu ābeles zaru, pagrabināja klēts durvis, pačubinājās jumta čukurā un priecīgi ieūjinājās dūmenī. Un nākošā rītā visas malas kusa un pilēja, bērzs istabas galā šalca citu melodiju, strauts bija atmodināts dzīvībai un priežu sils, nopurinājis sniegu, pavasara saules staros iekvēlojās sulīgi zaļš. Un pašam likās, ka kāds aizsnaudies spēks pamodies dzīslās un padzisis mirdzums iegailējies acīs. Tik ātri nāca pavasaris mūsu pusē. Un tad pienāca diena, kad tu izdzirdi cīruli un ieraudzīji pirmo strazdu, un kā brīnumā klausījies tā dziesmā. Šeit strazds tādā noplucis daudzījās apkārt visu cauru ziemu, uz īsu brīdi diez kur pazudams pašā vasaras vidū, un viņa dziesma bija bez kvēles, tā ka tur nebija vērts ne klausīties. Pat lakstīgalai te it kā pietrūka elpas, un tās balsij nebija ne dziļuma, ne samtainības.

Diez kā gan tagad izskatījās dzimtenē. Ziemeļlatvijā droši vien vēl visus laukus klāja sniegs, kaut gan varbūt arī tur jau bija sācies atkusnis. Bet ap Rucavu droši vien kāds arājs jau izmēģināja roku un bēritis knaši soļoja pa vagu. Un diez kā gan bija ap sirdi šim jaunajam arājam. Mēs avīzēs lasījām tik briesmīgi maz par apstākļiem Latvijā un pie tam tikai sliktu. Vai pavasaris negavilēja sirdi arī šim vīram, kuru uz laiku bija atsūtījis kolhoza priekšnieks,

agronoms vai cits kāds jaunlaiku varasvīrs – tāpat kā mani Freds?

Zila debess jumjas pār viņa galvu. Ar klusu šņākoņu lemesis vēš zemi, un tā paliek guļam ar miklu, saulē vizošu sānu. Vagas galā ir atelpas brīdis ir arājam, ir zirgam. Diez ko arājs Latvijā pīpē? Veco “Sportiņu” vai arī smirdīgo krievu mahorku? Un tad uzkalnītē parādās raibs lakatiņš, apaļi pleci, jauns, vingrs augums. Tā ir Liena ar brokastīm. Ar lazdas ziedu tā appušķo puīša cepuri un, skaļi smiedamās, to iesviež tālu laukā. Un puisis viņu notver savās spēcīgajās rokās un, bailīgi pavēries apkārt, krūma aizvēnī mutē un mutē...

Bet varbūt dzīve tur rit pelēka un drūma, katrs spertais solis ir smags un gurdens, katra nodzīvota diena aizrit kā pelēka ūdenslāse rudens lietū. Mēs lasām tik maz par savu zemi un pie tam tikai sliktu...

Pavēries pulkstenī, es satrūkos: tas rādīja bez dažām minūtēm pieci, kad darbs tika izbeigts, bet man bija vēl atlicis tikai pats lauka vidus. Es nolēmu to nobeigt. Būtu skaidri par grēku tagad braukt visu to gabalu uz mājām un rītdien atkal atpakaļ tā mazā ielāpiņa dēļ.

Nāca jau tuvu sešiem, kad es, lauku nobeidzis, no ceļa pamanīju pie mašīnu nojumes Fredu, bet, kad es piebraucu tuvāk un novietoju traktoru, viņa vairs nemanīja. Mazliet nobrīnījies, gāju uz savu istabu.

Sešos mēs ēdām vakariņas. Kad es biju beidzis un piecēlos no galda, man pamāja Freds.

– Tu nobeidzi?

– Jā.

– Rīt tu būsi ar Ričardu. Ostā uz “Jolantas”. Viņš tev parādīs. Tur tu satiksi arī Džonu.